

'VOX IN DE AVANT-GARDE'

* TIEN VOCALE MINUTEN

ca. 10 min.

1. Huib Emmer - Michael Jackson
2. Joep Straesser - Bienensegen (Lorscher Spruch)
3. Ton de Leeuw - Natasja
4. Diderik Wagenaar - Le Chat
5. Misha Mengelberg - Gooi Vang
6. Robert Heppener - Colloque solitaire
7. Jacques Bank - Lovesong
8. Konrad Boehmer - Nie recht... (nooit goed)
9. Theo Loevendie - Sonate voor stem
10. Wim T. Schippers - In en om de kamers van Morgagni

Lucia Meeuwssen (mezzosopraan)
Lieuwe Visser (bas)

* DIETER SCHNEBEL: 'LAUT GESTEN LAUTE'

ca. 45 min.

Anna Clementi, Gisburg Smialek, Christian Kesten, Dieter Schnebel
(stemmen)

- PAUZE -

* DIETER SCHNEBEL: 'CONTRAPUNCTUS I'

ca. 7 min.

MAURICIO KAGEL: DELEN UIT 'CHORBUCH'

ca. 15 min.

DIETER SCHNEBEL: 'AMN' (FÜR STIMMEN ...MISSA EST)

ca. 15 min.

ASKO-Koor o.l.v. Jos Leussink
m.m.v. Gottfried Sembdner (piano, harmonium)

- PAUZE -

* JONTY HARRISON: 'ROSACES 4'

ca. 15 min.

ALEJANDRO VINAQ: 'SON ENTERO'

ca. 20 min.

- KORTE PAUZE -

TREVOR WISHART: 'VOX II'

ca. 10 min.

STEPHEN MONTAGUE: 'TIGIDA PIPA'

ca. 12 min.

Singcircle o.l.v. Gregory Rose.
Suzanne Flowers (sopraan), Nancy Long (mezzosopraan), Angus Smith
(tenor), Martin Elliott, (bas), Stephan Montague (klankregie)

Zouden er mensen zijn die nog nooit gezongen hebben? Om de stilte te doorbreken, de geesten te bezweren, zijn eigen geest te bezweren? Zachtjes binnensmonds achter het stuur of op de fiets, uit volle borst onder de douche, in een koor, in de kerk, met radio of televisie, midden in de nacht met een huilend kind in de armen?

Niets is zo na aan de ziel als zingen. Daar kan geen instrument tegenop. Zingen is expressief spreken. Versierd zingen, onversierd zingen, ritmisch spreken, melodieus spreken, neuriën of uit volle borst. Eigenlijk hoeft een componist niets te bedenken. Luistert en gij zult vinden.

Op verzoek van de Rotterdamse Kunststichting hebben tien componisten geluisterd. En zij hebben gevonden: tien vocale minuten. Elke componist mocht één minuut schrijven, om uitgevoerd te worden door Lucia Meeuwsen en Lieuwe Visser. Achter schijnbaar eenvoudige titels gaan werelden van ideeën, eeuwen cultuur en uren werk schuil. Elke minuut wordt bevolkt door benoemde en onbenoemde betekenissen, door benoemde en onbenoemde personen. Bij nadere beschouwing gaat elk lied over meer dan de eigen noten, dan wat er strikt genomen op papier staat. Dat is niet bijzonder en niet nieuw. Muziek is nu eenmaal meer dan noten en tonen. Muziek is het brandpunt van individuele en collectieve cultuur. Zo herkennen we in elke vocale minuut facetten van onze gezamenlijke wereld gefilterd door de wereld van elke componist afzonderlijk.

Ton de Leeuw (*1926) schreef een intiem wiegelied voor zijn pas geboren kleindochter, Natasja. Met eenvoudige, maar genuanceerde melodische en ritmische middelen lijkt hierin zowel de wereld van het kind als die van de grootvader geschetst te zijn: liefdevol, aandachtig tastend en vol vertrouwen.

Huib Emmer (*1951) koos een ironische tekst van Ken Hollings over popster Michael Jackson. De noten zijn niet minder als ironisch op te vatten, juist doordat ze bij een eerste beschouwing zo genadeloos serieus lijken te zijn. Gelijk een litanie op het goddelijk idool dat zijn kracht dankt aan simulatie, aan wat het niet is.

Diderik Wagenaar (*1946) zocht het voor zijn onderwerp wat dichters bij huis. Op een tekst van Charles Baudelaire en in een stijl die enigszins aan Stravinsky doet denken, bezingt hij vol overgave zijn poes (Le Chat). Welke poes zou zich niet willen lenen voor zulke mooie tonen, voor zo'n spirituele verleiding?

Lovesong van Jacques Bank (*1943) is een muzikaal punt dicht met een wrange pointe. De knappe manier waarop in het tweestemmige spel van neuriën en zingen, na een doodse stilte, de aap uit de mouw komt, is even kenmerkend voor de dramatische kwaliteiten van Bank, als de keuze van de 17e eeuwse tekst.

Joep Straesser (*1934) koos eveneens een oude tekst, een Lorscher Spruch: Bienensegen. Zegenen doe je niet alleen met de geest, maar ook met je handen. Vandaar een zelfstandige partij voor de handen van de zangeres. Het lied wordt als vanzelf een stukje theater. De componist vertelt 'op de woorden van...'

Ook Misha Mengelberg (*1935) heeft in zijn 'duet' gooi vang, op een cryptisch gedicht van W.A.F. Zuurman, een beeldend element verwerkt. Gooien en vangen leiden tot waarachtige madrigalisten, in grote bogen heen en weer. Zelfs de 'draaier' heeft zijn muzikale equivalent meegekregen. Voor het overige bevindt zich dit lied op een zelfde niveau van enigmatische abstractie als het gedicht. Raadselachtig, meerduidig en fascinerend.

Geheel anders van opzet is het verhaal van Theo Loevendie (*1930). Zijn onderwerp is de sonatevorm, erfgoed van het klassieke componeren. Terwijl Kurt Schwitters na de Eerste Wereldoorlog in de Oersonate het genre gestalte gaf in abstracte gesproken klanken, 'rept' Loevendie zich in de Sonate voor stem (m/v) door een opsomming van alles waaruit een sonatevorm bestaan kan. Het spreekt vanzelf dat hij daartoe eveneens de sonatevorm heeft gebruikt. De thema's kunnen ritmisch makkelijk onderscheiden worden.

Konrad Boehmer (*1941) zoekt in Nie recht (Nooit goed) niet het componeren maar de componist. Op een tekst van Felix Mendelsshon Bartholdy flaneert hij cabarettesk tussen de Grote Meesters door, tikt ze op de neus, fluit een deuntje en citeert enkele kenmerkende momenten. De componist schrijft wat hij wil en kan, maar waardoor wordt dan bepaald wat hij wil en kan...?

Wim T. Schippers (*?) koos misschien wel het meest voor de hand liggende onderwerp in zijn compositie voor mezzosopraan en bas in en om de kamers van Morgagni: het zingen zelf, dat wil zeggen het orgaan waar het allemaal mee geproduceerd wordt: de stem. Zelfs de meest simpele tekst moet in en om de kamers van Morgagni in trilling gebracht worden.

Zingen is uiteindelijk toch de meest intieme manier van muziek maken, zonder hulpmiddelen, alleen met je stem. Die intimiteit bepaalt Colloque solitaire van Robbert Heppener (*1925). Een beetje 'bleu', met geluidjes, klankjes, eenvoudige tonen. Helemaal alleen met een lied dat geen einde heeft...

Wat, tenslotte, met het oog op de techniek van deze tien vocale minuten nog het meest opvalt is het ontbreken van elke stemacrobatiek. Luciano Berio's Sequenza III of de Maulwerke van Dieter Schnebel zijn tot deze compositorische miniatuurtjes niet doorgedrongen, of ze zijn weer afgeschreven. Ook van Cage is geen spoor te bekennen. Er mag over het algemeen weer 'gewoon', hoewel niet uit volle borst gezongen worden. Uitzonderingen zijn het ritmische spreken van Loevendie en de wens van Boehmer zijn bijdrage als een cabaretlied voor te dragen.

Of is de vrijheid waarmee iedere componist in 1991 doet 'wat hij kan' juist het resultaat van de vele experimenten van zo'n vijfentwintig, dertig jaar geleden? Want deze bijzondere bundel bevat tien authentieke, weloverwogen en intieme muzikale handtekeningen, als evenzovele weerspiegelingen van het hedendaagse componeren in Nederland.

Leo Samana

Dieter Schnebel - Laut Gesten Laute

Fantasie mit Haupt und Gliedern
Redeübungen für Hand und Mund
Gedankengänge I Meditation für Stimme mit Hand und Fuß
Weisen von Kopf bis Fuß
Gedankengänge II

Mauricio Kagel - Chorbuch (1978)

Dieter Schnebel - Contrapunctus I (1972)

Beide stukken zijn eigenzinnige bewerkingen van composities van Johann Sebastian Bach.

Schnebels Bach-Contrapuncti maken deel uit van de serie Bearbeitungen (1972-1980), waarin ook bewerking van composities van Beethoven, Schubert, Wagner en Webern voorkomen. Dieter Schnebel is behalve een groot voorvechter van experimentele muziek ook een liefhebber van de klassieke meesterwerken. Niet uit verheerlijking van het verleden, maar om hoe hij ze met zijn hedendaagse oren hoort. Hij is van mening dat de klassieke werken door de massaliteit waarmee ze door de media uitgestort worden gemakkelijk iets banaals worden dat men niet meer goed waarneemt. Schnebel probeert met zijn bewerking het "innerlijke leven" van enkele klassieke composities opnieuw te ontsluiten en tegelijkertijd een ontplooiing naar buiten, in het ruimtelijke, mogelijk te maken.

De Bach-Contrapuncti zijn bewerking van delen uit de Kunst der Fuge (1750). De oorspronkelijke compositie is voor piano, de bewerking voor zangstemmen. De noten zijn hetzelfde gebleven, alleen de "instrumentatie" is veranderd: het homogene timbre van de piano is vervangen door de verschillende klankkleuren van de stemmen. De klankkleuren ("klinkers") zijn genoteerd door middel van tekeningetjes van mondstanden en met het teken " ... " voor nasaliteit. De tong kunnen de zangers naar eigen inzicht bewegen. Met de vocale uitvoering en de gedifferentieerde artikulatie van de klanken wil Schnebel het sprekende karakter van Bachs muziek laten uitkomen.

Kagels Chorbuch is een verzameling van 53 koralen voor vierstemmig gemengd koor, piano en harmonium of orgel. Chorbuch is gebaseerd op Bachs 371 vierstemmigen Choralgesängen. Tekst en harmonie zijn aanzienlijk veranderd. Zelden is de oorspronkelijke tekst onaangetaast gebleven. Enkele voorbeelden: "Hier ist das rechte Osterlamm, davon Gott hat geboten, das ist an des Kreuzes Stamm, in heißer Lieb gestorben" is veranderd in "Hier ist das Osterlamm, davon Gott hat geboten, das ist an des Kereuzes Stamm, in heißer Lieb gebraten." (nr. 7), "Ich weiß von großer Traurigkeit nicht, wo ich mich hinwende" verschijnt als "Ich weiß von großer Traurigkeit

nicht, wo ich mich hinwende." (nr. 38). De oorspronkelijke tekst is veranderd door weglatingen, woordveranderingen, afbreken midden in een woord, omwisselen van regels, voortdurende herhalen van de titel ("O Mensch, bewein dein Sünde groß", nr. 41) of het terugbrengen van de tekst tot één woord vocale conventies die Kagel, in tegenstelling tot Bach, voorschrijft: spreken, "Sprechgesang", fluisteren, tremolo of "unschön (also mit entstellter Stimme oder guttural oder hysterisch aufgeregt oder nasal oder babyhaft oder mit gebrochener Stimme usw.)"; normaal zingen is een uitzondering. Zo moet de zin "Heute triumphieret Gottes Sohn" hysterisch of "ziek" gezongen worden (nr. 28); "Das Reich muß uns doch bleiben" wordt angstig gefluisterd met een dalend glissando (nr. 21); "dein Glanz all Finsternis verzehrt" klinkt extreem diep en geheel zonder glans (nr. 33). De muziek bestaat overwegend uit dalende sekunden en glissandi. Dit alles geeft het Chorbuch een chronisch melancholiek karakter.
(naar: Werner Klüppelholz - Maurici Kagel 1970-1980), 1981.

Dieter Schnebel - AMN (1958/1967)

AMN is het woord "amen" zonder klinker geschreven, zoals in het Hebreeuws gebruikelijk is. AMN gaat over bidden. Het uitgangspunt is het Onze Vader; daarnaast komen er vele vertalingen en parafrasen en ook andere gebeden en aanroepen in voor, met een wensende, of ook vaak verwensende inhouden. Het karakter is roepend en meditatief, op één plek blijvend, op het innerlijke leven gericht, ofwel uitbarstend. Er komen zowel gewone als gestoorde vormen van spreken en zingen in voor die vaak bij het bidden horen. De introverte vorm van het bidden komt tot uiting in het adagio-karakter, het pianissimo (variërend tussen piano en volledig onhoorbaar) en het ingehoudene van de muziek: de andere vorm, de schreeuw, in enkele uitbarstingen.
(naar: Dieter Schnebel - Denkbare Musik, 1972, M. Dumont Schauberg, Köln, p. 416-417)

SINGCIRCLE

Jonty Harrison - Rosaces 4

"Deze compositie is genoemd naar de rozenvensters van de kathedraal van Chartres in Noord-Frankrijk. Dit majestueuze gotische gebouw, waarvan de bouw in 1194 begon, heeft 186 gebrandschilderde raamtekeningen, met de roos als voornaamste kenmerk, waarvan er tegenwoordig nog 152 te zien zijn.
Voor de toerist is de Notre Dame van Chartres mogelijk gewoon de zoveelste "bezienswaardigheid". Maar waarom rekenen experts de drie rozenvensters te Chartres tot de vier belangrijkste die ooit gemaakt zijn? Waarom wijkt het gebouw 460 54' af van de normale west-oost oriëntering voor een middeleeuwse kerk? Waarom zijn er geen beeldhouwwerken en geen graven in de kerk? En hoe was een relatief kleine gemeenschap in staat om, in slechts zesentwintig jaar en zonder

onderbreking, een kathedraal op te bouwen met het meest bekende gothische gewelf, toen in meer welvarender steden het werken aan katedralen onderbroken werd door gebrek aan geld? Zou het kunnen dat de uitwendige schoonheid en volmaaktheid van het gebouw het resultaat zijn van iets anders, iets verborgens....?" (Jonty Harrison)

Alejandro Vinao - Son Entero (1988)

"Het stuk is geïnspireerd door de gedichtenbundel El Son Entero (1947) van de Cubaanse dichter Nicolaas Guillan, die in 1990 gestorven is. Ik combineerde woorden en frasen van verschillende gedichten uit het boek en creëerde een tekst die ritmisch en dramatisch bij mijn stuk past. Ik nam Guillans gevoel voor herhaling over dat nogal verschilt van de cadans van Europese poëzie.

In het Latijn-Amerikaanse Spaans heeft het woord "son" een verscheidenheid aan verwante betekenissen, naar gelang de context en het land waarin het gebruikt wordt. De woorden "geluid", "lied", "wijsje", "ritme", "verhaal", "tekstregel", "gezing", "gedicht" enz. zijn slechts enkele van de mogelijk verschillende vertalingen. Son Entero is door Guillan in een sociale en politieke betekenis gebruikt en kan vertaald worden als "Het Hele Verhaal" of "De Volledige Werken". (Alejandro Vinao)

Trevor Wishart - Vox II

"Vox II wendt vocale technieken aan die gesuggereerd worden door het recitatief dat het Japanse Bunraku poppentheater begeleidt, door de vocale muziek van Mali, en door de kikker-, apen- en vogelliederen, zoals de menselijke imitatie van de Brolga kraanvogel die door de oorspronkelijke inwoners van Australië gebruikt wordt. Al deze zijn gecombineerd met eigentijdse "extended vocal techniques". De bijbehorende geluidsband fungeert als begeleiding en ook als een context van omgevingsgeluiden. De band gebruikt de geluiden van insecten, wolven en de Grote Noorse Duikvogel (ijsduiker/fuut), samen met meer abstracte bronnen.

De poëtische context van de Vox Cyclus, die uit zes delen bestaat, is sterk beïnvloed door de beeldspraak van de Shiva mythe, en in het bijzonder van Natarajara, Heer van de Kosmische Dans. Deze veelarmige figuur die in een cirkel van vuur danst symboliseert de vernietiging en de herschepping van de wereld. Poëtisch gesproken heeft de Vox Cyclus te maken met de schepping en de ontbinding van de menselijke cultuur, en diens spirituele natuur." (Trevor Wishart)

Stephen Montague - Tigida Pipa

"Tigida Pipa" is een woord met meer ritmisch dan verbaal belang. Het woord betekent feitelijk zover ik weet niets in alle bestaande talen of dialecten uit het heden of verleden. In dit werk is "Tigida Pipa" evenwel het hoofdthema waaromheen een rondo gevormd is. Andere betekenisloze woorden als "Hata", "Yatapi", "Tss" en "Hatapa" zijn er bijgevoegd zodat het in deze context betekenisvoller wordt." (Stephen Montague)